

SZŰRŐ PRÓBA 37.

ELEMZÉS

MÉRTÉK
MÉDIAELEMZŐ
MŰHELY

mertek.eu

2021. AUGUSZTUS

A közszolgálati médiaszolgáltatással szemben támasztott elvárások teljesítésére iránymutatásnak tekintett Közszolgálati kódex szerint a média azon elsődleges fórum, amely lehetőséget ad az egyes vélemények ütköztetésére, az eredeti forrásból nyerhető információk megismerésére és az olyan önálló, elegendő és megalapozott ismeretre támaszkodó véleményformálásra, amelynek segítségével a politikában és a civil közösségekben egyaránt átgondolt döntések születhetnek. Ebben a közszolgálati média szerepe kiemelkedő, hiszen számára a pontos, pártatlan, alapos, gyors és széles körű tájékoztatás alapvető követelmény. A közpénz-milliárdokból (2021-ben csaknem 120 milliárd forintból) működő médiaszolgáltatások leckéje az, hogy a közérdeklődésre tartó, az állampolgárok társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális helyzetét közvetlenül vagy közvetve, jelentős mértékben befolyásoló történésekről, tényekről a közösség tájékoztatást kapjon. Ezeknek az elvárásoknak nem csak általánosságban, hanem az egyes médiaszolgáltatásokban is érvényesülniük kell. A szűrőpróbáinkban az állami médiaszolgáltatás zászlóshajójaként felfogható hírműsorokat vizsgáljuk már több éve, és amit ott tapasztalunk, az pontosan jellemzi az állami média egészét: megmutatja, hogy mennyire segíti vagy éppen nehezíti a demokratikus nyilvánosság működését.

Formális kiegyensúlyozottság

Sikerek és kudarcok – ez a vezérfonala a 2021. augusztus 31-i, a Duna televízióban és az M1-en 18 órakor, valamint csak az M1 csatornán 19.30-kor közzétett hírműsorok szerkesztésének. Ha a részleteket nézzük, ami siker, az magyar eredmény, ritka kivétellel a kormány sikere, vagy legalábbis a kormány büszkélkedik vele, ami kudarc, az az ellenzékhez köthető sikertelenség.

Mindkét híradóban első hírként arról számoltak be, hogy újabb magyar érmeknek örülhetünk a paralimpián, majd mindkét hírműsorban részletes összeállítást tettek közzé az afganisztáni – inkább kudarcként értékelt – kivonulásról, arról, hogy az utolsó amerikai repülő is elhagyta a kabuli légikikötőt. A 18 órai híradóban 4 és fél perces, az esti kiadásban 10 perces vírushíradót közvetítettek, ez utóbbiban 7 perc arról szólt, hogy milyen jól halad a hazai iskolai oltási kampány, illetve a harmadik, emlékeztető oltás beadása. A Duna csatornán 2 perces, az M1-en 5 perces sikerkommunikációt közvetítettek arról, hogy a beruházások üteme az eget veri, kimagaslóan nőttek a beruházások mellett a bérek is a második negyedévben, majd következett a leghosszabb, az ellenzék sikertelenségét szemléltető műsorblokk: mindkét hírműsorban 12 percen át (ez a Duna híradó műsoridejének közel a fele volt) sulykolták a nézőknek, hogy Karácsony Gergely főpolgármester bármit csinál a Nagykörút közlekedésével, az káros, hogy a fővárosi önkormányzatnak semmi köze nincs az atlétikai világbajnoksághoz, így azt lemondani sem tudja, ellenben a kormánypártok petícióval fogják megállítani Karácsony Gergelyt és a baloldal valódi vezetőjét, Gyurcsány Ferencet. Az ügyészségi nyomozóknak siker, hogy állítólag azonosították az „ördög ügyvédjét”, a gyanú szerint Czeglédi Csaba DK-s politikust, aki ugyan tagadja, hogy ő állna a szivárogtató blog mögött.

Az ellenzék kudarcairól szóló tájékoztatás után két perces blokkban a pártok aktuális kezdeményezéseiről számoltak be, rövid, saját hangú megszólalásokban. A DK és az LMP a tanárok béremelését sürgette, az MSZP az iskolai oltások felgyorsítását és a digitális oktatás tapasztalatainak az összegzését várja a kormánytól, a Párbeszéd és a Momentum az energiahatékonyság növelésében látja az igazi rezsicsökkentést. A pártok közlései között a Fidesz is helyet kapott egy gyurcsányozós reagálással a DK pedagógus béremelést célzó javaslatára, felemlgetve 15 évvel ezelőttről a Gyurcsány-kormány iskolabezárásait. A fél nyolcas híradó végére még jutott két jó hír, 27 év alatt másodszor adtak át új iskolaépületet a II. kerületben, és 40 új elektromos Volán busz állt forgalomba teszttel jelleggel az eucharisztikus kongresszuson.

Sikerkommunikáció miniszterekkel

Az ország gazdasági helyzete, az új beruházások és gazdasági eredmények okkal számítanak a társadalom érdeklődésére, így az erről szóló tájékoztatásnak ott a helye egy hírműsorban. A hat órás adásban két anyagban röviden adtak hírt arról, hogy Varga Mihály pénzügyminiszter szerint jól tette a kormány, hogy nem megszorításokkal reagált a válságra, majd Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter szavait idézték egy pétfürdői gyárávatóról, aki nyugtázta az amerikai tőke jelenlétének erősödését. A fél nyolcas nagyhíradóban négy elemből álló összeállítást szenteltek a gazdasági sikerek jelentésére. Az öt perces műsorelemben tudósítottak két üzemavatásról, megszólalt három miniszter és egy államtitkár, akik mind azt nyomatékosították, hogy a kormány jól vezeti az országot, a sikerek folyamatosak, az gazdaság hasít.

A híradások apropóját az adta, hogy aznap adta ki tájékoztatóit¹ a KSH a 2021. II. negyedévi adatokról, és ebben az a megállapítás szerepel, hogy 10,8%-kal emelkedett a beruházások volumene a 2021 második negyedévében az előző év azonos időszakához képest. A pénzügyminiszter Facebook oldalán ismertette az általa „történelmi csúcshatáron” aposztrofált eredményt, az állami híradó pedig, mint már oly sokszor, most is egy kormánytag közösségi oldalon elhelyezett posztját használta fel, és a miniszter FB megszólalásából kiindulva szerkesztett egy sokszereplős összeállítást.

A több szereplő és esemény ellenére azonban nem helyezte kontextusba ezt az eredményt, azok funkciója inkább az illusztrálás volt. A kiugró kedvező adatok magyarázatával, értékelésével adós maradt az állami televízió, pedig végső soron még akkor is kedvező lett volna az összkép, csak kicsit árnyaltabb. De a híradó megelégedett a dicsekvés kihangosításával. Abban ugyanis nincsen semmi meglepő, hogy a beruházások jelentősen növekedtek az előző év azonos időszakához képest, hiszen 2020. második negyedévében, március-áprilisában állt le a pandémia miatt, sok mással együtt, a gazdaság, akkor volt a legnagyobb a visszaesés. A KSH grafikonjain látható, hogy honnan történt az elrugaszkodás, amit az állami televízióban nem mutattak. Mint ahogy a gyorsjelentés megállapításai közül azt sem idézték, hogy ez az előző évhez képest 10,8%-os beruházás növekedés azt is jelenti, hogy a volumene „kis mértékben meghaladta a 2019. III. negyedévben mért eddigi legmagasabb szintet is.” Ez is sikernek számít, csak nem olyan látványos, de igaz. Ekkor a tájékoztatás pontos lett volna, ahogy az a Közzolgálati kódex elvárásai között meghatározta.

A befektetések gyarapodására mutatták példaként a pétfürdői vegyipari gyár fejlesztését. A világ egyik legnagyobb vegyipari vállalatcsoportjának nevezte a műsorvezető a Huntsman vállalatot, amely most egy 15 milliárdos kapacitásbővítést tervez az eddigi telephelyén. A nézők Szijjártó Péter minisztertől megtudták, hogy a fejlesztéshez a magyar állam több mint 1 milliárd forinttal járult hozzá, azt azonban az állami televízió már nem részletezte, hogy ez a fejlesztés mi is valójában, mihez nyújt támogatást a magyar állam. A Nemzeti Befektetési Ügynökség honlapjáról² annyit lehet tudni a fejlesztésről, hogy a 2023-ra megvalósuló „beruházás összege meghaladja a 10 milliárd forintot, míg a létszámot 12 fővel bővítik a már meglévő 131 fő megtartása mellett.” Minden bizonnyal közérdeklődésre számot tartó adat lett volna az egymilliárdos állami támogatás a 12 új munkahelyre és a 132 megtartására. De erről az állami híradó közönségét nem tájékoztatták.

A beruházások további bővülését egy mezőgazdasági vállalkozás, a Hortobágy-Faluvéghalmi Kft. új, napenergiával üzemeltetett húsüzemének az átadásával illusztrálták. Itt is miniszter volt a főszereplő,

¹ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/ber/ber2106.html>

² <https://hipa.hu/petfurdoi-telephelyen-bovit-az-amerikai-huntsman-vegyipari-vallalat>

Nagy István agrárminiszter azzal biztatta az agrárvállalkozókat és gazdaságokat, hogy ehhez hasonló üzemekre akár 5 milliárd forint támogatást is tud adni az állam. A narrátor a miniszter szavaira rá akart erősíteni, mondván, hogy az ilyen üzemek a gazdaság hajtómotorjai, és hogy ezek jól működnek, azt igazolja a KSH jelentése a kimagasló mennyiségű beruházásokról. A megjegyzése éppen ebben a kontextusban nem volt helytálló, mert a hivatkozott statisztikai adatok szerint pontosan a mezőgazdaság beruházási teljesítménye csökkent ismét jelentősen, 7,5%-kal elmaradt a korábbiaktól. A KSH szerint a visszaeséshez éppen az állattenyésztéssel foglalkozó nagyvállalatok mérsékelt fejlesztései járultak hozzá. A tájékoztatás itt sem volt alapos, de ha nem ismeri a közönség a tényeket, ilyen pontatlanságokon nem akad fenn. Mint ahogy nem akad fenn azon sem, hogy Bodó Sándor foglalkoztatáspolitikáért felelős államtitkár a keresetek jelentős, 8-9 százalékos emelkedéséről beszélt, mert ez az adat konkrét számok nélkül nem igazít el, a nem szakértő nézők számára csak egy jól csengő arányszám. Az állami híradó ennél pontosabban nem akart tájékoztatni, nem terhelte konkrétumokkal a nézőket. Az összeállítást meg nem nevezett elemzőkre hivatkozva, a töretlen gazdasági fejlődésbe vetett hittel úgy zárta a narrátor, hogy a keresetek majd tovább nőnek, a fogyasztás erősödik és így a GDP is növekedési pályára áll. Tökéletes sikerkommunikáció, az eredmények felnagyítva, a kevésbé sikeres részletek elhallgatva, a tájékoztatást a megszólaló miniszterek hitelesítik.

Formális kiegyensúlyozottság – Karácsony háromszor

Karácsony először

Tanévkezdés dugókkal címmel közöltek összeállítást mindkét hírműsorban. Augusztus 31-én természetes téma az iskolakezdés, az állami televízió fókuszában azonban nem a diákok és az iskolák álltak, hanem Karácsony Gergely főpolgármester intése, aki arra figyelmeztette a budapesti közlekedőket, hogy készüljenek torlódásokra másnaptól. Az állami híradó interpretációjában éppen Karácsony miatt nehéz a közlekedés, „sokak szerint” a főpolgármester okozta a forgalmi káoszt autósellenes intézkedéseivel, és most, a Blaha Lujza tér felújítása miatti sávlezárást megint nem jól kezeli, a villamosbarát lámpaprogram ideiglenes módosításával bővíteni az autós kapacitást rossz döntés. A narrátor idézte a Mandiner egy olvasóját, aki úgy tapasztalta, hogy a Nagykörúton a villamosok is beszorultak az autók közé. Vitézy Dávid, a Budapesti Fejlesztési Központ vezérigazgatója kritizálta az intézkedést és újabb zsúfoltságot jósolt. A főpolgármester viszont a Mandinernek arról beszélt, a néhány hétre módosított lámpaprogram enyhíti majd a torlódást, de azért számítani kell rá.

A narrátor összegzésében tényként elismételte a Mandiner olvasó véleményét arról, miszerint „a dugók most már a busz és villamos közlekedésre is átgyűrűztek a körúton”, Karácsony Gergely mégis azt üzent a budapestieknek, hogy autó helyett próbálkozzanak tömegközlekedéssel”. Itt bevágtak egy mondatot Karácsony saját hangján a Mandiner-anyagból, amelyben a városvezető a közösségi közlekedés igénybe vételét ajánlja, majd egy újabb rövid bejátszást az Index Kibeszélő rovatából, amikor – az állami híradósok szerint – a dugókra panaszkodóknak a gyaloglást javasolja. („Akkor esetleg menjen gyalog.”) És végül bejátszottak egy spontán utcai jelenetet, amit a Mandiner rögzített a főpolgármester egyik kampányeseményére menet. Egy férfi odakiáltott a főpolgármesternek, hogy napi másfél órás neki a hazaút, amire Karácsony Jó napotall reagált, a stábjának egy tagja pedig azt mondta, hogy „szálljon ki!”. Ezt a pár másodperces jelenetet először a narrátor mesélte el, azután bejátszották a felvételt, majd még egyszer megismételték. És mivel Karácsony Gergely akkor a köszönésen kívül – a bevágott felvétel szerint – mást nem reagált, a Mandiner újságírója megismételte az autós panaszát, megkérdezte a főpolgármestert, hogy miért nem válaszol az utca emberének. A narrátor szerint Karácsony csak mosolygott, a bejátszásnak pedig vége szakadt.

Ebben a műsorelemben tulajdonképpen megszólalt minden fél, a főpolgármester, az intézkedései miatt panaszkodó lakosok, az eltérő szakmai álláspontot képviselő Vitézy Dávid, így a médiatörvény kiegyensúlyozottság fogalmát legújabbán lecsupasztva, formális megközelítésben értelmező Kúria iránymutatása szerint akár kiegyensúlyozottnak is nevezhető lenne a tájékoztatás.

(A Kúria ugyanis egy kiegyensúlyozottsági panasz médiatanácsai elutasítása okán benyújtott, a médiahatóság döntését megváltoztató fővárosi törvényszéki ítélet elleni fellebbezésre azt az álláspontot alakította ki³, hogy „a kiegyensúlyozottság keretei között csupán az megengedhetetlen, hogy a mediaszolgáltató teljes egészében mellőzze a közönség informálását a téma szempontjából jelentős ellentétes álláspontok létezéséről. Ha a mediaszolgáltató legalább utalás szintjén bemutatja a kialakult a releváns, szembenálló véleményeket, akkor a kiegyensúlyozott tájékoztatásra vonatkozó törvényi kötelezettségének eleget tesz.”)

Azonban valódi kiegyensúlyozott tájékoztatást akkor nyújt egy közszolgálati hírműsor, ha a különböző vitatott kérdésben az eltérő nézetek és a vélemények sokféleségét tényszerűen és tárgyilagosan mutatja be. A Közszolgálati kódex kiegyensúlyozott, pontos, alapos, tárgyilagos, sokoldalú, időszerű, megbízható és felelős tájékoztatást fogalmaz meg a közszolgálati mediaszolgáltató számára követendő magatartásként, a vizsgált híradás azonban a felsorolt elvárások teljesítésétől távol állt. Az összeállítás végig tendenciózus volt, a bejátszások közzétételekor eredeti kontextusukból kiragadott mondatokkal nyomatékossították a fő üzenetet, miszerint Karácsony nem képes a közlekedési problémák megoldására, a város vezetésére. A manipulációhoz több különböző időpontban rögzített megszólalást használtak fel. Például amikor a narrátor kijelentette, hogy a főpolgármester „a dugókra panaszkodóknak a gyaloglást javasolja” és bevágták az „Akkor esetleg menjen gyalog” megjegyzést, az abban a szöveggörnyezetben egyszerűen hazugság volt. Karácsony az Index június 10-i Kibeszélő c. videójában⁴ ezt a megjegyzést tette egy újságírói kérdésre, akkor konkrétan arra reagált, hogy Hollik István fideszes politikus felháborodott, mert 500 métert nem tudott autóval gyorsabban megtenni a Belvárosban, mint a gyalogosok. Tehát nem általában a panaszkodó budapestieknek címezte Karácsony a kiszólást, bár az állami híradó ezt próbálta elhíttetni, hanem egy politikai ellenfelének, a Fidesz kommunikációs igazgatójának a háborgására reagált így, aki néhány száz méteres távolságra is autót vett igénybe.

Tendenciózus és elfogultságot tükrözött az a szerkesztői megoldás is, hogy az összeállítás végén kétszer is bejátszották a rövid felvételt az autós panaszáról, Karácsony jó napotjáról és az asszisztense megjegyzéséről. Az állami híradó azt sulykolta ezzel, hogy a főpolgármester nem foglalkozik a budapestiekkel, a stábja pedig nyeglén viselkedik. Ráadásul a Mandiner felvétel végét levágták, így azt sem lehet tudni, hogy volt-e folytatása a történetnek. A csonka befejezés tendenciózusságot tükrözött, hiába hangoztak el a különböző releváns vélemények, a tájékoztatás is csonka maradt, nem a Kódex hírműsorok tárgyilagosságára vonatkozó elveinek a betartásával készült.

Karácsony másodszer

Ugyanez a tendenciózusság volt tetten érhető az atlétikai világbajnokság lemondása körüli vita bemutatásában is. A híradásban részletesen taglalták a Magyar Atlétikai Szövetség közleményét, miszerint Budapest nem szerződő fél, a fővárosi önkormányzat nem illetékes az ügyben, ráadásul

³ <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/mediaszolgáltato-eleget-tesz-kiegyensulyozott-tajekoztatas-kovetelmenyenek-ha-legalabb>

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=DURjW7RGnzs>

Budapest számára kiadással nem, csak haszonnal járna a világverseny. A vélt, várt – főleg a turizmust érintő – hasznokat részletesen fel is sorolták. Bejárták Karácsony bejelentését arról, hogy a Fővárosi Közgyűlésnek a Diákváros program ellehetetlenítése miatt javasolja az atlétikai VB megrendezéséhez adott hozzájárulás visszavonását. Magyarozatként az is elhangzott, hogy a főpolgármester szerint a kormány a kínai Fudan Egyetemmel kapcsolatos törvénnyel megszegte azt a 2019-ben kötött megállapodást, amelynek részeként a főváros beleegyezett a sportesemény megrendezésébe.

A korrektnek mondható információk helyes értelmezését politikai elemző véleményével tették teljessé, aki a főpolgármester lépését elterelő hadműveletnek tartotta, hogy ne a számára kellemetlen közlekedési kérdésekről kelljen beszélni. A narrátor az összeállítás végén ismét számba vette – az előző hírben is már – a városvezetőnek felrótt bűnöket: az „autósellenes” intézkedéseknek nevezett biciklisávot a Nagykörúton, a buszsávot az Andrassy úton, a felújításokat városszerte. Végül hivatkozott a Századvég kutatására, amely szerint a főpolgármester népszerűsége mélyponton van. „Az összefogás is népszerűtlen, de Karácsony még itt is lemarad” mondattal zárult a híradás, ami nem csak szóban hangzott el, hanem – hogy nagyobb hangsúlyt kapjon – a képernyőre is kiírták.

Ebben a hírben, hasonlóan az előzőhöz, megjelentek az eltérő álláspontok, de afelől nem maradhatott kétsége a nézőnek az állami híradó interpretációjában, hogy a hírt hogyan kell érteni, mi az üzenet, mit kell gondolni az atlétikai VB-ről, a Diákvárosról, a kormányról, de legfőképpen a főpolgármesterről. Mert a lényeg nem abban állt, hogy van-e valóban illetékessége a fővárosnak vagy nincs, mekkora előnye/hátránya származhat Budapestnek a VB megrendezéséből, hanem abban, hogy ismét ráerősíthessenek a miniszterelnök-jelöltségre készülő Karácsony kritizálására, népszerűségének erodálására.

Karácsony harmadszor

A „Karácsony-trilógia” harmadik darabjában már az eltérő véleményt megjelenítő megszólalások számában mért formális kiegyensúlyozottság sem fedezhető fel. A Stop Gyurcsány! Stop Karácsony! petíció aláírásgyűjtéséről szóló híradás szintiszta propaganda anyag, kendőzetlen felszólítás a petíció aláírására. A Fidesz frakcióvezetője, Kocsis Máté különböző kormány médiumokban már megjelent erős mondataiból szerkesztették egy összeállítást. A Magyar Nemzetből azt, hogy a mostani baloldal ugyanaz, mint 15 éve a „gyurcsányi vérengzés” idején volt, a Pesti TV-ből azt, amelyben a frakcióvezető saját hangon elsorolja a fideszes állandó listát a 13. havi nyugdíj elvételéről, az önkormányzatok eladósításáról, a migránsok betelepítéséről, a Kossuth rádióban elhangzott interjúból pedig azt a megállapítást, hogy Gyurcsány a főnök a baloldalon, aki más szereplők mögé bújva akar visszatérni a hatalomba. A politikus kijelentését az állami televízió szakértői véleménnyel is hitelesítette, a XXI. század vezető elemzője mondta ki, hogy Gyurcsány és Karácsony között szoros kapcsolat van, és az előválasztásnak is csak az lényege, hogy a Gyurcsány Ferencsel való együttműködést hivatalossá tegyék a választókra hivatkozással, hiszen a legtöbb egyéni választókerületben már megvan, ki lesz a baloldali jelölt.

Az állami híradó ebben a hírben is egyértelműen odaállt a kormánypártok aláírásgyűjtési kezdeményezése mellé. Nem pusztán tájékoztatott a petícióról, hanem olyan szövegeket vett át más sajtótermékektől, illetve játszott be médiaszolgáltatótól, amelyekben Kocsis Máté kifejezetten a petíció aláírására buzdított. Gyakorlatilag politikai reklámot közölt, kormánypárti szakértéssel kiegészítve.

Az állami televízió ebben a korán kezdődött választási kampányban maga is kampány üzemmódra kapcsol, a híradásaiba a kormánypropaganda témáit emelte be, azokat a kormánypárti narratívának megfelelően tárgyalta. Az augusztus 31-i hírműsorokban különösen nagy hangsúlyt és ezzel együtt jelentős műsoridőt kapott az ellenzék bírálata. Az összeállítások tendenciózusak voltak, még az eltérő véleményeket tartalmazó műsorelemek megközelítésmódja is elfogult volt. Azt üzenetet közvetítették, hogy Karácsony Gergely tehetetlen politikus, Gyurcsány Ferenc pedig az egész baloldalt a háttérből mozgató machinátor, akikkel szemben most éppen petícióval kell fellépni.

Az elemzést a Mérték megbízásából Bencsik Márta készítette.